

Επιστολή της Εβραίας Νεάμας από το γκέτο της Θεσσαλονίκης

Νεάμα Καζές, 4 Απριλίου 1943

Πολυαγαπημένοι Μωρίς και Μπέρτο,

Έλαβα σήμερα το γράμμα του Μπέρτο και δεν ξέρω πότε θα ξαναλάβω άλλο. Αυτές τις μέρες σας γράφω ένα γράμμα για να σας καθησυχάσω λίγο, παρ' όλη την αγωνία πρωί και βράδυ περιμένοντας όπως οι κατάδικοι τη θανατική ποινή. Για μια στιγμή είχαμε την ψευδαίσθηση ότι ξεφύγαμε από αυτή τη δύσκολη ώρα. Αλλά τα πράγματα προχωράνε γρήγορα. Η μοιραία στιγμή φτάνει σε μερικές μέρες ή ώρες και για μένα επίσης.

Αγαπητά μου παιδιά, παρά την προσπάθειά μου να μη σας στενοχωρήσω βλέπω ότι η τελευταία μου ώρα έχει φτάσει. Τίποτα δεν με παρηγορεί πια όταν με βλέπω μακριά για τα καλά από τα αγαπητά μου παιδιά, τους αγαπημένους μου που ήθελα και επιθυμούσα με πόθο να δω, τους μόνους δικούς μου, και στις τελευταίες μου μέρες να έχω αυτή τη μοναδική χαρά στη ζωή μου. Δεν χάρηκα ούτε μια μέρα κατά την παραμονή μου εδώ μετά το χωρισμό από εσένα, ήθελα να φύγω εγκαίρως προβλέποντας όλα αυτά που συμβαίνουν τώρα, αλλά όλα τα εμπόδια μπήκανε μπροστά μου. Δεν ξέρω αν θα ζήσω με τη νοσταλγία, τις στερήσεις, τη μιζέρια.

Ο Θεός που βλέπει τα δάκρυά μου ας δείξει έλεος και να σας προστατεύει. Να ζήσετε χαρούμενοι αν μπορείτε. Ο Θεός να σας προστατεύει από όλα τα κακά, είναι η προσευχή μου κάθε βράδυ.

Τίποτα δεν μπορεί να περιγράψει την τραγωδία που συντελείται εδώ. Τι ελπίδα να δώσω στον εαυτό μου για να αντισταθώ σε τόσα πράγματα; Εγώ που περίμενα να σας δω από τη μια στιγμή στην άλλη, τρέχω με το σάκο στην πλάτη με κατεύθυνση το άγνωστο χωρίς κανέναν προστάτη.

Μη με ξεχάσετε, αγαπητά μου παιδιά, λατρεμένοι μου, ο μόνος λόγος να ζω. Μακάρι να μπορούσα, μακάρι ο Θεός να μου άφηνε αυτή την ελπίδα να σας ξαναδώ, να σας φιλήσω, να δω τα μάτια σας για τα οποία ξόδεψα τα νιάτα μου ελπίζοντας πάντα να δω χαρούμενες μέρες μαζί σας. Αν ποτέ έχω νέα σας ή εσείς από εμένα, ποιος ξέρει αν ο Θεός θα με προστατέψει, θα είναι στο γραφείο που θα απευθυνθώ ή στου Τιάνο. Πότε ο Θεός θα μας ξανασμίξει δεν το γνωρίζω πια.

Κάθε στιγμή να με σκέφτεστε, υποφέρω πολύ. Είχα προβλέψει αυτές τις στιγμές και έλεγα ότι θα είμαστε μαζί. Ο Θεός θα δείξει έλεος σε μένα για να μην αρρωστήσω, αν δεν με εξολοθρεύσουν. Γιατί αυτά που βλέπουμε δεν είναι και πολύ ενθαρρυντικά. Το παλτό, το ύφασμα, τα μικροπράγματα και το δώρο της γιαγιάς είναι στον φαρμακοποιό, η βαλίτσα με τα πράγματά μου και αυτά του Μπέρτο είναι στη

γειτόνισσα, τη Βαγγελιώ, στην άλλη πλευρά του τοίχου του σπιτιού μας. Μενέλαος Καραμιχαήλ, Μιαούλη 60.

Κοιμόμαστε ντυμένοι γιατί είναι τα μεσάνυχτα που ξυπνάμε. Η Τζίνα έλαβε το γράμμα σου.

Δεν μπορώ να συνεχίσω άλλο, να είστε καλά στην υγεία σας, ο Θεός να σας βοηθήσει, και ας μην πεθάνω πριν σας ξαναδώ και τους δύο. Σας φιλώ με όλη μου την καρδιά που σκίζεται για σας.

Η άμοιρη μητέρα σας,

Νεάμα

[γραμμένα στο περιθώριο]

Μωρίς, Μπέρτο, παιδιά μου, σας φιλώ ακόμη μια φορά. Δεν ξέρω αν το τελευταίο λεπτό θα είμαι με την Τζίνα, γιατί δεν ξέρουμε πώς θα μας μπλοκάρουνε. Σε κάθε περίπτωση, ο Θεός να με βοηθήσει αν θέλει να σας ξαναδώ.

Λέον Σαλτιέλ (επιμ.), Μη με ξεχάσετε. Τρεις Εβραίες μητέρες γράφουν στους γιους τους από το γκέτο της Θεσσαλονίκης, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2018, σ. 271-3.

Βιογραφικές πληροφορίες της Νεάμας Καζές

Η Νεάμα Καζές γεννήθηκε το 1889 και παντρεύτηκε τον Γιεχούντα Καζές, ο οποίος πέθανε το 1935. Η οικογένειά της ζούσε στην Κομοτηνή και οι δύο γιοι τους, ο Μωρίς και ο Αλμπέρτο, είχαν γεννηθεί εκεί, το 1911 και το 1916 αντίστοιχα. Λίγα χρόνια αργότερα, μετακόμισαν στη Θεσσαλονίκη. Ο Μωρίς διακρίθηκε για το θάρρος του στον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο του 1940. Επιστρέφοντας από το μέτωπο, βρήκε τη μητέρα του στην Αθήνα. Ωστόσο, στις 18 Σεπτεμβρίου 1941, η Νεάμα επέστρεψε στη Θεσσαλονίκη για λίγες μέρες για να βρει φαγητό και παγιδεύτηκε εκεί. Αρχικά, ζούσε με τον Αλμπέρτο, ο οποίος όμως κατάφερε να φύγει από τη Θεσσαλονίκη τον Φεβρουάριο του 1943. Παρά τις προσπάθειες και των δύο γιων της να φέρουν τη μητέρα τους στην Αθήνα, η Νεάμα συλλήφθηκε. Εκτοπίστηκε στο Άουσβιτς-Μπιρκενάου, όπου και δολοφονήθηκε. Όσο βρισκόταν στο μεγάλο γκέτο στο ανατολικό κομμάτι της πόλης, η Νεάμα έστειλε συνολικά δώδεκα επιστολές στους γιους της στην Αθήνα (από 30 Ιανουαρίου έως 10 Απριλίου 1943).